

Mind the Gap :

En grasrotstudie av status og ressursbehov for Pilegrimssatsingen i Norge

Nidaros Pilegrimsgård den 28.01 2025

1. Bakgrunn, kort historikk og organisering

Bakgrunn og hovedkonklusjon

I denne rapporten presenteres funnene fra prosjektet "Mind the Gap-en grasrotstudie av status og ressursbehov for Pilegrimssatsningen i Norge" (seinere i rapporten omtalt som prosjektet «Mind the Gap»), som ble gjennomført i regi av Nidaros Pilegrimsgård høsten 2024. *Alle de 12 regionale Pilegrimssentrene (RPS) i Norge har bidratt til datainnsamling og analyser underveis, uttalelsene og konklusjonene står samtlige senter bak.*

Rapporten er delt inn i ulike temaer som sammen viser organisering, finansiering og arbeidsoppgaver på de ulike sentrene. Vi har også forsøkt å kartlegge hvor mye frivillig innsats som hvert senter har oversikt over og hvilke oppgaver disse utfører.

Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) samler hvert år inn statistikk fra de ulike regionale sentrene, som de igjen innhenter fra overnattingsstedene og nøkkelstedene i sin region. Nidaros Pilegrimsgård, - som i tillegg til å være regionalt Pilegrimssenter i Trondheimsregionen-, også har mottaksfunksjon for pilegrimer som ankommer Nidarosdomen. Siden 2010 har Regionalt pilegrimssenter Trondheim innhentet statistikk over vandrerne som kommer til byen. Dette er likevel et begrenset datagrunnlag for å si noe om hva pilegrimssatsningen i Norge bidrar med av økonomisk, sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping. Aktiviteten og ringvirkningene for lokalmiljøene ledene går igjennom, og der nøkkelstedene langs kysten ligger, er reelt sett mye høyere.

Prosjektet «Mind the Gap» fikk tilskudd fra Trøndelag Fylkeskommune og ble derfor bedt om å ha et særlig regionalt perspektiv på noen av spørsmålene. Det er derfor i slutten av rapporten et eget kapittel om pilegrimssentrene med tilhørende pilegrimsleder i Trøndelag, med særlig tanke på utvikling fram mot 2030.

Langtidsplanen for Pilegrimssatsningen (2020-2037) ble utarbeidet av Nasjonalt Pilegrimssenter i 2019, vedtatt av styret i Nidarosdomens restaureringsarbeider (NDR) og godkjent av Kulturdepartementet (KUD) som Pilegrimssatsningens styrings- og strategidokument.

Totalt sett viser den gjennomførte analysen vår at det er et stort gap mellom forventet finansiering av pilegrimssatsningen fra 2019 slik det ble presentert i Langtidsplanen, det vil si mellom det som staten, fylker og kommuner var forventet å skulle bidra med, og det som de faktisk har bidratt med siden 2019.

De offentlige tilskuddene har ikke økt i tråd med pris- og lønnsvekst siden 2012. Situasjonen oppleves som «prekær» for flere sentere, fordi de står nå i fare for å redusere driften eller legges ned. I det følgende presenteres funnene fra undersøkelsene og refleksjoner og betraktninger fra de 12 ulike senterlederene som i dag koordinerer og stimulerer aktiviteten langs St. Olavsveiene til Trondheim

Kort historikk

1997- 2010: Åpning av leden, de fem første sentrene og status som Europeisk kulturrute

Pilegrimsledene til Trondheim ble åpnet av Haakon Magnus på Olsok, 29.juli 1997, under markeringen av at Trondheim by feiret sitt 1000-års jubileum. Dette var resultat av et pilotprosjekt i regi av Riksantikvaren og et langvarig samarbeid på tvers av fylkes- og kommunegrenser, og et omfattende tverrpolitisk samarbeid. Målsettingen var dels å vekke til live kulturminner og historier langs de gamle ferdselsveiene, og dels å skape næringsrettet virksomhet langs disse veiene. Bevisstgjøringen av St. Olavs betydning som nasjonalhelgen, og pilegrimstradisjonen som en felles europeisk kulturpraksis, var også en del av dette bildet. De økonomiske ringvirkningene man så rundt Caminoen i Spania var også bakgrunn for å innlede en større satsning på pilegrimsturisme med utgangspunkt i de gamle ferdselsveiene i Norge.

I 2008 ble Nidaros Pilegrimsgård etablert som mottakssted for pilegrimer ved Nidarosdomen. Fra åpningen av Gudbrandsdalsleden fra Oslo til Trondheim, og St. Olavsleden fra Sundsvall til Trondheim i 1997 frem til 2010 var det Den norske kirke og kommunene som hadde ansvaret for Pilegrimsleden. Lite eller ingenting skjedde i denne perioden. I flere kommuner var gjengroing og mangel på infrastruktur et stort problem. I 2010 ble det gjort et løft. De første fem regionale sentrene ble etablert og lagt til Gudbrandsdalsleden. Sentrene fikk midler over statsbudsjettet- totalt 5 millioner. Siden starten i 2010 fram til pandemien i 2020 viste Gudbrandsdalsleden en gjennomsnittlig økning på 23% vandrere i året. I tillegg hadde Nidaros Pilegrimsgård en årlig bevilgning på 1 500 000. Siden den gang har det kommet til flere leder og de regionale pilegrimssentrene har økt fra fem til tolv sentre.

I oppdragsbrevet fra Kulturdepartementet står det at de regionale sentrene skal: «Formidle informasjon og veiledning om pilegrimsferd, arrangere fellesvandring og bidra til utvikling av veien og vandringsen i sin region». *Sentrene har derfor en viktig rolle i pilegrimssatsingen. De bidrar til stedsutvikling og kan sammenlignes med destinasjonsselskaper, som binder tilbyderne/aktørene sammen, der målet er å utvikle Pilegrimsleden som reiselivsprodukt og et sted å finne mening.*

I 2010 fikk St. Olavsveiene til Trondheim status som Europeisk kulturrute under navnet St. Olav way's. *I dag regnes Nidaros som en av de 4 store destinasjonene for pilegrimsvandring i Europa,- ved siden av Roma, Jerusalem og Santiago de Compostela-, og pilegrimssatsingen har som ambisjon at «Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim» skal være nettopp en av de viktigste pilegrimsrutene i Europa, og en kjent og ettertraktet opplevelse i Norge.*

2012- 2019: Statlig strategi og langtidsplan med fokus på bred verdiskaping og et reiselivsprodukt

I 2012 ble Nasjonalt Pilegrimssenter etablert som et prøveprosjekt og i november 2012 vedtok regjeringen en felles statlig strategi for Pilegrimsarbeidet i Norge. Denne var fastsatt av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kulturdepartementet, Landbruks -og matdepartementet, Miljøverndepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. Det var altså en tverrpolitisk og tverrdepartemental enighet om å styrke dette fellesskapsprosjektet som nå spredde seg over store deler av landet. Det overordnede målet i strategien er:

«Pilegrimsleden skal gi mulighet for ferdsel gjennom et landskap som er rikt på natur-kulturarv og kulturopplevelser. Den skal tas vare på som en viktig del av den europeiske kulturarven og gi et unikt møte med norsk natur, kulturminner, kultur, tro og mennesker. Strategien skal bidra til verdiskaping og positiv utvikling langs leden gjennom økt bruk av den.»

I 2013 ble Nasjonalt Pilegrimssenter permanent etablert under Riksantikvaren, men overført til Nidarosdomens restaureringsarbeider i 2016. I 2019 ble langtidsplanen for pilegrimssatsninga. Vedtatt.

I Langtidsplanen (2020-2037) står det ytterligere at «*målet er å utvikle pilegrimsledens potensial som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt, og gjennom det få flere til å gå, både lokale vandringar og lengre strekninger.*»

2019 – 2024: Pandemien ga tilbakeslag, men ny satsing på bærekraftig reiseliv og folkehelse

Antallet pilegrimer er stadig økende, selv om pandemien (2020-2021) satte arbeidet mye tilbake og det et har vært mindre vekst i årene etter pandemien. Etter pandemien har allikevel både det nasjonale og regionale pilegrimsnettverket satset igjen, nå også med støtte fra flere hold som ser pilegrimsvandring som en viktig og grønn reiselivssatsing. Blant annet har reiselivsstrategien fra visit Norway «store inntrykk-små avtrykk» fra 2021 uttrykt entusiasme over vandringsturisme som et grønt reiselivsprodukt: *Regjeringen ønsker en mer lønnsom, grønnere og mer bærekraftig fremtid for norsk reiseliv og i Nasjonal reiselivsstrategi 2030, fremheves Pilegrimssentrene på linje med verdensarvsentrene, nasjonalparker m.fl.*

I Trøndelag viser både Trøndelagsløftet, Trondheimsløftet og Verdiskapningsstrategien for Trøndelag 2024-2025 at man ønsker å synliggjøre Trøndelag som opplevelsesregion, samtidig som dette skal gjøres på en bærekraftig måte. Det står også at vi skal utvikle og ivareta levende kulturmiljø. «Pilegrimsbyen Trondheim» er blitt et begrep som både politikere og næringsliv lokalt nå benytter seg av, - det skaper røtter til vår tusen år lange tradisjon som kirkehovedstad og gir identitet og forbindelse til fortiden for menneskene som bor her i dag.

I de senere år har bekymringer for klimaendringene slått til for fullt og bærekraftstanken har slått rot i alle deler av samfunnet både nasjonalt og internasjonalt. Den bidrar allerede til en dreining mot en grønnere og langsommere reiselivstrend.

Samtidig er fokus på folkehelse kommet høyt på dagsorden, da vi ser at flere ikke finner seg til rette i sine egne liv, og at sykefraværet, - og særlig unges fravær fra skole og arbeidsmarked -, er bekymringsfullt høyt. Det er særlig 3 faktorer som i dag etterspørres for å fremme helse og livskvalitet: A (aktivitet), B (belong/tilhørighet) og C (commit/mening). På disse områdene kan pilegrimsledene og pilegrimsvandring tilby en arena for: A. vandring- aktivitet, B. møte andre- sosialt samvær og C. kontemplasjon /refleksjon, - alt dette alene eller sammen med andre i vandringen, - for å styrke helsen-, både fysisk og mentalt.

Konklusjon underveis

Siden oppstarten av den moderne Pilegrimssatsningen i 1997 og fram til i dag har det med jevne mellomrom kommet strategier og planer som sier noe om forventet retning og utvikling av Pilegrimssatsingen i Norge som et stort og verdifullt fellesskapsprosjekt. Pilegrimsleden krysser kommune- og fylkesgrenser, vår felles historie og rause vertskaper sier noe om hvem vi er, - og hvem vi ønsker å være-, i møte med dem som ønsker å oppleve landet vårt.

Pilegrimsturisme er et viktig satsningsområde, både for å fremme næringsutvikling og reiseliv i distriktene og folkehelse lokalt, men også fordi pilegrimstradisjonen knytter oss til mennesker som har levd i vårt distrikt i 1000 år, en arv vi skal feire om bare få år.

Organisering av dagens Pilegrimssatsing

Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) har det overordnede ansvaret og skal koordinere Pilegrimssatsingen i Norge. Da NPS ble opprettet under Riksantikvaren i 2013, hadde senteret eget styre og med direkte kommunikasjon med miljøverndepartementet. I 2016 ble NPS overført til Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) og er i dag lokalisert i deres lokaler ved Nidarosdomen i Trondheim som

en av fire avdelinger. Det er dermed NDRs styre som også fungerer som styre for den Nasjonale Pilegrimssatsingen.

Det er totalt 12 regionale pilegrimssenter i Norge i dag som er lokalisert langs Gudbrandsdalsleden, St. Olavsleden, Borgleden og Kystpilegrimsleia. De får alle tilskudd fra Staten tildelt fra NDR og NPS, og selv om tilskuddene til pilegrimssentrene er av ulik størrelse (se tabellene på side 10), blir forventningene til hvilke resultater som skal oppnås ved bruk av tilskuddsmidlene, definert i årlige tildelingsbrev fra NPS.

Sentrene som inngår i nettverket til den statlig finansierte og koordinerte pilegrimssatsingen, er selvstendige enheter som er ulikt organisert. Felles for dem er at de har sterk lokal og regional forankring og et sterkt lokalt eierskap og engasjement, med god oppslutning fra frivilligheten, noe som er svært viktig i dette arbeidet. Samarbeidet mellom sentrene og NPS er godt, med tydelig rolleavklaring og jevnlig digitale og fysiske møter og møteplasser. Dette framholdes som en av de viktigste kvalitetene i dagens organisasjonsstruktur.

I langtidsplanen for Pilegrimsleden er det skissert hvordan man ser for seg utviklingen av pilegrimsledene framover. Den økonomiske innsatsen dette krever, - og fordelingen på flere aktører-, står omhandlet i langtidsplanen side 35-37.

2. Metode, analyse og refleksjoner

Metode

Metoden for innhenting av data til studien i prosjektet har vært intervjuer av samtlige senterledere ved de regionale pilegrimssentrene i Norge. Disse møtene og intervjuene har foregått digitalt på Microsoft-Teams. Vi hadde også et digitalt informasjonsmøte til samtlige senter før prosjektstart der alle ble invitert med til å komme med sine synspunkter.

Alle sentere har gjennom intervjuene rapportert om driftsform og finansieringskilder. Dette både for å få oversikt over hvordan stat, fylke og kommune er engasjert i pilegrimsarbeidet, og i hvor stor grad sentrene mottar inntekt gjennom tilskudd og/eller driver prosjektarbeid for å bøte på manglende tilskudd til drifta eller stillingsprosenten.

Alle senterledere har rapportert regnskapstall fra siste driftsår, som er 2023. Enkelte steder ser vi at det er unormalt høye tall på inntekts- eller utgiftssiden, og dette kan skyldes f.eks. prosjektmidler som er kommet inn dette året, men som ikke er ordinære driftsinntekter på årlig basis. I 2023 hadde vi også «uværet Hans», som ødela deler av veinett og infrastruktur langs deler av ledene. Det ble da gitt ekstra tilskudd til noen av sentrene. Dette har påvirket inntektene på noen av ledene, uten at dette da har gått inn i drift, men har gått ut som utgift til ekstraordinære tiltak på ledene. Dette forstyrrer bildet noe, men der dette forekommer er det kommentert i teksten.

Vi har også innhentet oversikt over frivillige arbeidstimer, men det har vist seg vanskelig å gi pålitelige tall på dette. Alle senterledere oppgir at registrerte timer er et minimumstall. Til slutt har vi bedt senterlederne gjennomføre en selvevaluering av hvilke arbeidsoppgaver de selv mener de bruker mest tid på, og hva som prioritertes ned.

I desember 2024 ble dataene presentert til det samlede nettverket av regionale pilegrimssenter og Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) under forumsmøte som avholdes i Trondheim hvert år. Der fikk vi

flere kommentarer og innspill til det konkrete arbeidet med fremstilling og innhold i rapporten. Alle sentere har fått anledning til å komme med innspill og konkrete tilbakemeldinger før rapporten ble publisert.

På forespørsel fra Trøndelag Fylkeskommune har prosjektet blitt bedt om å vurdere Pilegrimsarbeidet i Trøndelag spesielt. Det har vært arrangert et eget Microsoft Teamsmøte mellom sentrene i Trøndelag, som er RPS Stiklestad, RPS Dovrefjell, RPS Smøla og RPS Trondheim. Resultatene herfra presenteres i eget kapittel.

Statistikkmodellene er utformet gjennom statistikkprogrammet til Excel.

Analyse

Historien viser at pilegrimssatsningen med jevne mellomrom har tatt viktige steg framover, fra merking av to hovedleder, til utvikling av mottak i Trondheim, opprettelse av flere regionale pilegrimssenter, etablering av en nasjonal koordinerende enhet og utarbeidelse av ny strategi i 2012. Nye leder har kommet til og flere vandrere tar i bruk ledene. I 2019 kom Langtidsplanen for Pilegrimssatsningen som skulle vare fram til 2037. De viktigste funnene i vår studie viser at:

- 1. Samtlige regionale senter er underfinansierte, uavhengig av finansieringsmodell.**
Ingen senter møter estimatet for tilstrekkelig finansiering som langtidsplanen forespeiler, og om prisjustert fra Langtidsplanen skulle vært på kr 2.339.350,- i 2024. Det eneste senteret som når opp er Dovrefjell, men da er store prosjektmidler medregnet, altså midler som ikke går til drift, men går ut igjen til gjennomføring av prosjekter langs leden og som krever egeninnsats/arbeidsinnsats fra senterlederen. (se også pkt 4 under). På figur 1 er tall fra RPS Trondheim og RPS Dovrefjell hentet inn for å representere sentrene på Gudbrandsdalsleden. De er blant de tidligste RPS'ene, og har erfart den nedadgående utviklingen av de statlige tilskuddene/tildelingene over tid. Den svarte linjen viser tall fra Langtidsplanen (2019) samt estimerte tall framover og tilbake i tid basert på pris- og lønnsvekst (tall fra SSB).
- 2. Det er allikevel sentrene langs Gudbrandsdalsleden som har de beste økonomiske forutsetningene samlet sett (pr. 2023).** Dette fordi de i 2010 ble tildelt en fast statlig sum som er øremerket i statsbudsjettet, og den er hovedfinansieringen selv om den ikke er prisjustert (se pkt 1 over). Her har derimot ikke fylker og kommuner møtt sine forpliktelser hos flere av sentrene slik at ingen når inntektsmålet jfr Langtidsplanen om tilstrekkelig finansiering i 2023.
- 3. Senterne langs Kystpilegrimsleia har en jevnere fordeling av inntekter fra stat, fylke og kommune.** De har likevel et dårligere økonomiske utgangspunkt (dvs lavere samlet finansiering) enn samtlige senter langs Gudbrandsdalen. Kun RPS Smøla som gjennom økte inntekter på prosjekt og egeninntjening når nesten opp til sentrene langs Gudbrandsdalen.
- 4. Flere sentere bøter på manglende finansiering med tilskudd til prosjektarbeid.**
Prosjektarbeid krever egeninnsats/merarbeid i form av arbeidstid, dreier innsatsen bort fra prioriterte senteroppgaver til oppgaver som kan bidra til å fylle opp senterleders stillingsprosent. I tillegg er prosjektf finansiering en lite forutsigbar finansieringsform og dårlig egnet til å sikre drift. De nyere sentrene som er kommet til etter 2010, har ikke fått tilsvarende statlig medfinansiering som sentrene langs Gudbrandsdalsleden (se punkt 2). På kysten har kommuner og fylker demmet opp for manglende statlig satsning med tilskudd slik at fire nye regionale senter var mulig å etablere. RPS Borgleden og RPS Stiklestad har den

laveste statlige finansieringen. RPS Stiklestad AS har løst dette ved at Trøndelag fylke dekker noe, og fem kommuner langs St. Olavsleden samt Museene Arven og Bispedømmerådet bidrar gjennom en aksjonæravtale med tilskudd som i 2023 utgjorde 66 % av finansieringen for senteret. For senteret på Borgleden er situasjonen dårligst, der fylket ikke bidrar med noe, mens tilskudd fra både kommune og stat er svært lave.

St. Olavsleden, Borgleden, Tunsbergleden og Romboleden er «grenseoverskridende» og dermed strategisk svært viktig, fordi de forbinder norske leder med ledene i Sverige og dernest til Danmark og videre til kontinentet.

5. **Utgiftene varierer mye mellom de sentrene, mest avhengig av organisasjonsform.**

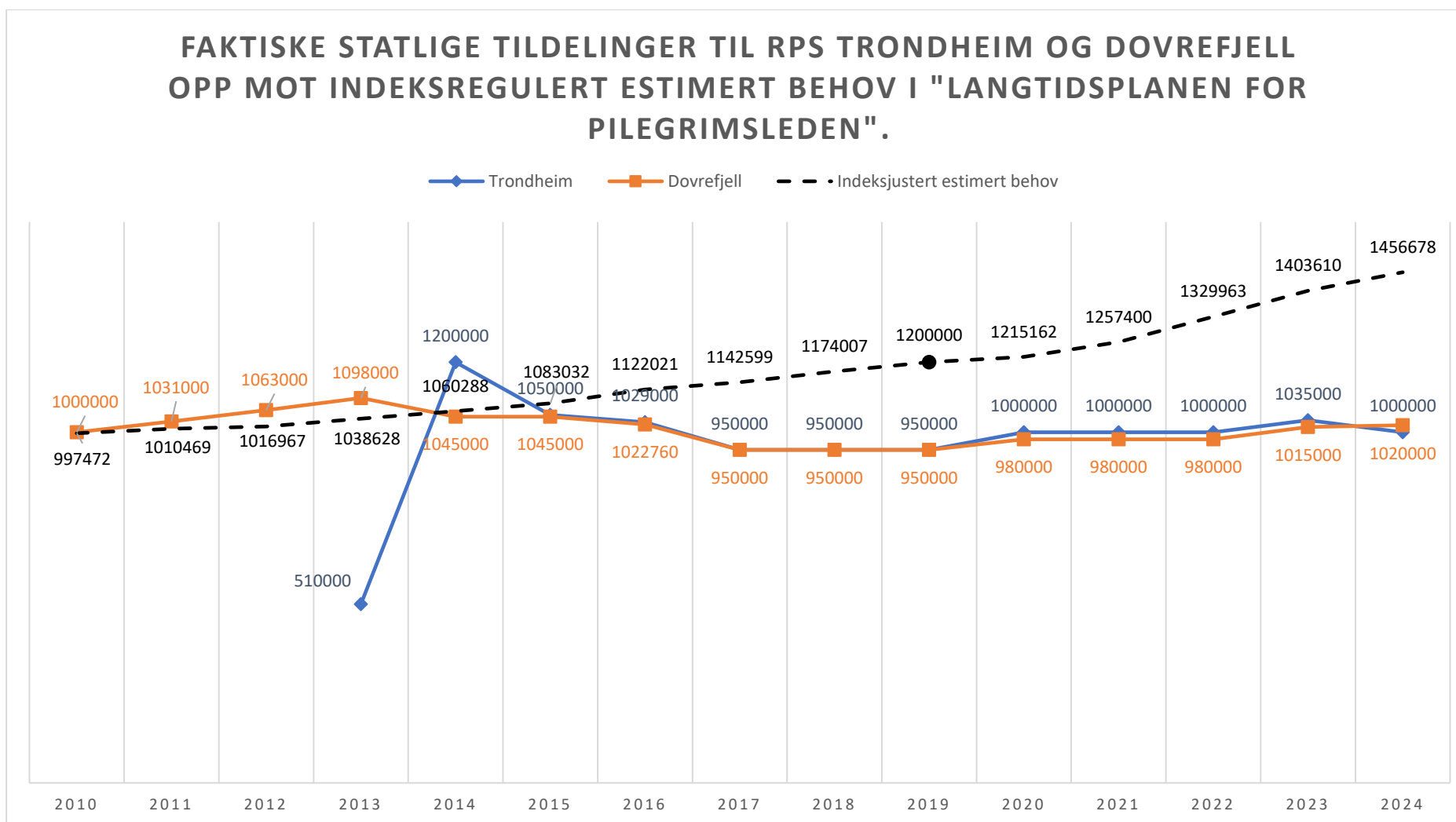
Ulikhetene i utgifter er først og fremst knyttet til organisasjonsform, husleie og hva husleien dekker. Personalkostnader varierer også noe, men den avhenger av hvorvidt man har sommervikarer, betalt vertskap osv. Studien viser større sprik på driftskostnader hos de sentrene som er foreninger og stiftelser, og det vil være forskjell på drift av et besøk- og informasjonssenter og et enkelt kontor. Sentrene som ble etablert som avdelinger i kommuner eller avdelinger på et museum har generelt et jevnere og mer forutsigbart utgiftsbilde. Symbiosen med større organisasjoner ser ut til å være en rimeligere driftsform enn etablering av stiftelser, foreninger og AS, som i større grad må kjøpe inn fellestjenester slik som, lønnskjøring, regnskap, revisjon, renhold og vedlikehold.

6. **Frivilligheten står fremdeles sterkt i Pilegrimsarbeidet i Norge.** Mange tusen frivillige arbeidstimer er i studien registrert til skjøtsel og merking, som vertskap i kirker og nøkkelsteder, til registrering, hagegruppe og vertskap ved pilegrimsmottaket i Trondheim, samt som hjelpemannskap på flere av sentrene under arrangementer og vandringer. Mange vurderer likevel at det er vanskelig å få oversikt over hvor mye tid de frivillige faktisk legger inn av innsats, og at dette er noe vi kan bli bedre til å kartlegge og synliggjøre.

7. **Samtlige sentre vurderer at de leverer godt på de prioriterte og forventede arbeidsoppgavene.** Samtidig er det flere som mener de bruker for mye tid på f.eks. søknader om prosjekter, der ikke alltid tidsbruken resulterer i økte prosjektmidler. Samtidig er samtlige enige om at prosjektarbeid krever mye oppfølging og er svært ressurskrevende. (se også punkt 4. over)

8. **De fleste senterne samhandler godt med kommuner, fylker og stat på et administrativt nivå.** Sentrene på Kystpilegrimsleia rapporterer at de har mer kontakt med politiske nivå lokalt, regionalt og nasjonalt enn de øvrige sentrene. De har også tilsynelatende en sterkere forankring politisk og administrativt enn det tilfellet er for andre pilegrimssenter.

9. **Ansatte på de 12 ulike sentere bruker ulike nettverk, ofte basert på egen bakgrunn.** Noen har utdanning og arbeidserfaring fra kulturfag, andre fra natur, miljø og folkehelse, atter andre fra kirke, og noen fra reiseliv og offentlig forvaltning. Det går ikke fram tydelig i statistikken, men underveis i studien ble intervjuerne oppmerksomme på at senterlederne bruker mest tid på nettverk som de har bakgrunn fra; kulturfaglig bakgrunn har mest kontakt med kultur-nettverk, kommersielt erfarne har mer kontakt med reiselivet, og med kirkelig bakgrunn har en mer kontakt med kirkemiljøet. Denne situasjonen må ha fokus ved prioritering av arbeidsinnsats på pilegrimssentrene framover, for å finne optimale nettverk og synergier som forbedrer resultatene ytterligere.

Figur 1 – Sammenligner to RPS-er i Trøndelag sine statlige tildelinger siden 2010 mot indeksjustert estimert ressursbehov fra stat i NPS sin langtidsplan (godkjent av kulturdepartementet i 2019). Prisveksten fra 2010 til oktober 2024 har vært på 46,0%, noe som har resultert i et absolutt verditap til RPS på 459 205 kroner fra statlige tildelinger. I perioden 2019 til oktober 2024 har prisstigningen vært på 21,4%, hvilket medfører et verditap på 256 000 kr (ifølge SSBs priskalkulator).

Mind the Gap: En grasrotstudie av status og ressursbehov for Pilegrimssatsingen i Norge

	NPS (Langtidsplan) Prisindeksjustert for 2023	Gudbrandsdalsleden						gj.snitt	%
		Oslo	Granavollen	Hamar	Dale Gudbr.	Dovre fjell	Trondheim		
Stat	1 403 610 (60%)	975 000	1 215 333	980 000	1 000 000	1 015 000	1 000 000	1 030 888,8	55,1 %
Fylke	467 870 (20%)	50 000	0	335 000	0	0	237 500	103 750,0	5,5 %
Kommune	467 870 (20%)	70 000	200 000	279 000	0	0	260 500	134 916,7	7,2 %
Prosjekt	0	307 611	0	86 758	10 000	1 677 000*	170 000	375 228,2	20,0 %
Egeninntekt	0	202 170	19 194	108 000	380 000	29 000	50 000	131 394,0	7,0 %
Anna	0	0	411 020	0	0	34 000	100 000	90 836,7	4,9 %
Totalt	2 339 350	1 589 781	1 845 547	1 788 758	1 438 000	2 755 000	1 818 000	1 872 514,3	
	NPS (Langtidsplan) Prisindeksjustert for 2023	Kystpilegrimsleia				gj.snitt	%		
		Avaldsnes	Bergen	Selje	Smøla				
Stat	1 403 610 (60%)	490 000	475 000	490 333	490 333	486 416,5	33,2 %		
Fylke	467 870 (20%)	400 000	310 500	310 500	500 000	380 250,0	26,0 %		
Kommune	467 870 (20%)	400 000	420 000	642 987	200 000	415 746,8	28,4 %		
Prosjekt	0	0	0	0	314 000	78 500,0	5,4 %		
Egeninntekt	0	5 000	6 133	24 331	27 573	15 759,3	1,1 %		
Anna	0	0	109 404	0	243 800	88 301,0	6,0 %		
Totalt	2 339 350	1 295 000	1 321 037	1 468 151	1 775 706	1 464 973,5			
	NPS (Langtidsplan) Prisindeksjustert for 2023	St. Olavs-/Borgleden		gj.snitt	%				
		Stiklestad	Sarpsborg						
Stat	1 403 610 (60%)	395 000	395 000	403 566,5	38,5 %				
Fylke	467 870 (20%)	300 000	0	150 000,0	14,3 %				
Kommune	467 870 (20%)	342 538	250 000	296 269,0	28,3 %				
Prosjekt	0	0	70 000	35 000,0	3,3 %				
Egeninntekt	0	0	50 000	50 567,5	4,8 %				
Anna	0	125 053	100 000	112 526,5	10,7 %				
Totalt	2 339 350	1 162 592	865 000	1047 929,5					

*Skyldes store
prosjektinntekter i
2023

Tabell 1 - Finansiering av RPS i 2023 fordelt på stat, fylke, kommune mm. opp mot foreslått finansieringsmodell av NPS i Langtidsplanen (godkjent av Kulturdepartementet i 2019). Ingen av RPS-ene mottar forespeilet finansiering. Det er stor variasjon hvor RPS-ene mottar midlene fra. Flere av RPS-ene er avhengig av egeninntekt og prosjektarbeid for å opprettholde stillingen. Merk: Pilegrimssenter Dovrefjell hadde svært store prosjektinntekter og utgifter i 2023.

Refleksjoner fra de regionale sentrene

Gjennom intervjuer og samtaler med senterlederne er det kommet fram ulike refleksjoner og bekymringer. Allikevel knytter de seg i hovedsak til den reelle avstanden som er mellom Langtidsplanens målsettinger om finansiering og de økonomiske rammene sentrene i dag har. Det er også slik at flere av de svært kompetente senterlederne hverken har hatt reell lønnsvekst eller tilstrekkelige driftsmidler til å løse oppgavene de er forventet å levere på, noe som medfører en opplevelse av avmakt og stress. Den satsningen flere har hatt forventninger til skulle vedvare, blir ikke fulgt opp som forutsatt. Det kan oppleves som noe underlig med tanke på at vi går mot nasjonaljubileet 2030 og tusen år siden slaget på Stiklestad. Pilegrimstradisjonen er kanskje en av de få tradisjonene som vi kan si at vi deler med mennesker som levde den gangen. Om pilegrimssatsingen skal «smuldre opp» på grunn av manglende ressurser, er det spesielt vanskelig at det skal skje før tusenårsmarkeringen finner sted.

Flere senterledere opplever situasjonen med å være bare en enkelt ansatt pr senter som krevende og er vanskelig å forsvare i forhold til oppgavemengde og forventninger fra interessenter. Både fordi de opplever at de alltid må være tilgjengelig, også når de er på ferie og er syke og fordi de har få andre å dele og samhandle med. Samtidig fremheves fellesskapet med de andre sentrene som godt og det vurderes som nødvendig med relativt hyppige digitale møter der senterlederne deler erfaringer og bistår hverandre i arbeidsoppgavene. Begrenset økonomi gjør at flere sentere opplever ekstra reisekostnader for å delta på fysiske møter som krevende. Senterlederne etterlyser også en tilpasset «forventningsavklaring med tilskuddsgiverne» til de sentrene som mottar minst støtte. Det kan for eksempel ikke forventes at et senter som mottar halvparten av den offentlige støtten andre har, skal delta på like mange samlinger og levere på samme nivå. Det kommer også fram at ansatte tilpasser ferie og fritid til den krevende arbeidshverdagen, og tar ut ferie på tidspunkter (for eksempel ikke i pilegrimssesongen) som ikke er gunstig f.eks. med tanke på familietid. Sider ved nåværende organisasjonsform, oppleves som en lite bærekraftig og framtidsrettet tilnærming for et godt arbeidsliv.

Situasjonen på flere av sentrene oppleves nå som prekær med hensyn på manglende ressurser. Om tilskuddene ikke øker, vil flere sentre stå i fare for å bli lagt ned. Konsekvensen av dette vil være at ledene ikke følges opp med nødvendig merking og skjøtselstiltak, den gode utviklingen i pilegrimstrafikken og reiselivsutviklinga stopper opp, og at manglende overnattingskapasitet ikke lenger kan erstattes. Det er et stort arbeid som legges ned i at det skal være et sammenhengende overnattingstilbud langs ledene, og som var et felles prosjekt for fem store departement i begynnelsen av 2000-tallet. Det er en mulighet for at hele pilegrimssatsningen faller sammen om «gapet» ikke hensyntas, reduseres eller dekkes, og det vil si at offentlige bevilgninger til Pilegrimssatsingen og dermed pilegrimssentrenes arbeid må økes.

Faren for at satsningen settes tilbake til før 2010 er nå absolutt til stede. Da vil infrastrukturen forfalle, og reiselivet i Norge vil miste et unikt grønt og framtidsrettet reiselivsprodukt. Kommunene langs ledene vil miste et verdifullt lavterskeltilbud som i dag benyttes av mange og bidrar til folkehelse. I tillegg vil formidlingen av kulturminnene langs ledene forringes.

3.Strategiske veivalg

For å møte de økonomiske utfordringene og sikre en bærekraftig fremtid for pilegrimsledene, har prosjektet vurdert ulike strategier:

Sett i lys av utviklingen, er det i nettverket av regionale sentre, delte oppfatninger om Pilegrimssatsningen fortsatt bør ligge under Kulturdepartementet. Da Pilegrimsleden ble opprettet var dette under Riksantikvarens verdiskapningsprogram som en tverrsektoriell satsning. Da var da helt riktig at det lå inn under det som den gang het Miljøverndepartementet. I 2013 ble Nasjonalt Pilegrimssenter opprettet permanent og overført til Kulturdepartementet etter overføring til NDR i 2016. Det er en oppfattelse i nettverket om at overføringen til Kulturdepartementet opplevdes som positivt fra de 5 regionale sentrene som til da var etablert langs Gudbrandsdalsleden. Etter hvert som det har kommet til flere pilegrimsleder og pilegrimssentre, samt at aktiviteten har økt, har også den økonomiske verdiskapningen langs ledene økt. I dag opplever flere av sentrene derfor at pilegrimssatsningen først og fremst er et reiselivstilbud, og like gjerne kan høre naturlig hjemme under departementer og direktoratet som har ansvar for næring og reiseliv, som Nærings- og fiskeridepartementet.

Pilegrimsvandring er økende en trend i Europa og når veksten fortsetter, vil de økonomiske ringvirkningene øke enda mer. For å få enda bedre kunnskap om dette vil Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) starte arbeidet med en ringvirkningsanalyse av pilegrimsleden i 2025. Vi vurderer at det er usikkert om departementstilhørighet er viktig, men vi vil understreke at vi fortsatt følger Langtidsplanen (2020-2037) om at «målet å utvikle pilegrimsledens potensial som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt» og det næringspotensialet og de økonomiske ringvirkningene pilegrimsleden tilfører distriktene må ikke underkjennes. Derfor må tilskuddene økes framover uansett hvilken sektor eller hvilket departement satsningen vil bli liggende under. Her er det viktig å se på satsingen som et helhetlig produkt: grønt reiseliv/miljø (lite avtrykk), produktutvikling, distriktsutvikling, folkehelse (fysisk og psykisk helse), friluftsliv og kulturarv.

Sentrene ønsker ikke å anbefale hverken den ene eller andre løsningen, men ønsker å synliggjøre at endring i departementstilhørighet kan vurderes som et strategisk virkemiddel for styrkning av pilegrimssatsinga framover.

Vi vurderer allikevel at kulturarven er et viktig grunnlag for pilegrimsledene, og verdiskaping basert på kulturarv er et satsingsområde både hos Kulturdepartementet og Riksantikvaren – slik vi bl.a. ser i den ferske bevaringsstrategien for kystens kulturminner.

Kulturminnevern handler både om bevaring og bruk, både om materiell og immateriell kulturarv. Pilegrimssatsingen bidrar til å ivareta de historiske ledene både gjennom skjøtsel og bruk, og til å formidle en historisk tradisjon. Den bidrar også til at historiske bygninger vernes gjennom bruk til f.eks. overnatting, og til å ivareta historiske båter gjennom å sette dem i transport langs Kystpilegrimsleia. Nøkkelstedene langs Kystpilegrimsleia er viktige kulturminner som både stat, fylkeskommune og kommuner bidrar til å ivareta og vedlikeholde. Vi er riktignok langt fra i mål med dette arbeidet, og vi mener bruk og formidling av kulturarven bør få en mye tydeligere plass i vårt arbeid framover.

"Mind the Gap"-prosjektet har identifisert store økonomiske utfordringer knyttet til finansiering av pilegrimssentrene. De viktigste funnene i undersøkelsen er at den statlige finansieringen til de regionale sentrene har gått ned i løpet av perioden 2010-2024.

Våre analyser viser at etter 2016 har den økonomiske utviklingen vært negativ, og gapet mellom ressursbehov og tilskudd er nå så stort at det er fare for om hele pilegrimssatsingen er i ferd med å «bryte sammen». 2016 er også det året da Pilegrimssatsingen ble lagt inn under NDR, og det er betimelig å spørre seg om de to forholdene har noe med hverandre å gjøre, eller om det ene rent faktisk er konsekvensen av det andre. Det er nødvendig å spørre om manglende fokus på tilstrekkelige ressurser til Pilegrimssatsingen er en effekt av virksomhetsoverdragelsen? Noen vil vurdere at å legge en nasjonal bred Pilegrimssatsing inn under en virksomhet med et så stort kulturvernansvar som det NDR forvalter, vil bidra til å svekke betydningen av den nasjonale Pilegrimssatsingen, så vel som det Nasjonale pilegrimssenteret (NPS).

Dette ble problematisert allerede i PWC's rapport fra 2015 som ble laget før omorganiseringen fant sted. I rapporten fra PWC står det:

«Det er et spørsmål om hvor stor grad av selvstendighet NPS er tiltenkt innenfor NDR. Skal dette være en avdeling på linje med øvrige, ledet av en avdelingsdirektør og uten øremerkede bevilgninger fra departementet, eller skal det (i motsatt ende av skalaen) være et «frittstående forvaltningsorgan» med direkte rapportering til styret for NDR og muligheter for egen styringsdialog med departementet. Sett fra et markedsførings- og kommunikasjonssynspunkt er det grunn til å stille spørsmål ved å «gjemme bort» en nasjonal satsing på næringsutvikling, reiseliv, kulturminnevern, kirke og Olavsarv, natur og miljø som en avdeling under «Nidarosdomens restaureringsarbeider». Etter vår vurdering ville ambisjonene og synlighet for pilegrimsarbeidet vært best tjent med å etablere et selvstendig forvaltningsorgan».

Utdrag fra PWC's rapport «Nasjonalt Pilegrimssenter Evaluering av NPS og de regionale sentrene» 12. oktober 2015.

Før overføringen til NDR hadde NPS sitt eget styre og egen kontakt med kulturdepartementet. Det er naturlig å stille spørsmålene:

- Har NDRs ledelse i tilstrekkelig grad synliggjort behovene til pilegrimssatsingen for kulturdepartementet som over år har vært meldt inn fra «grasrota»?
- Og/eller er situasjonen vi står i nå et tegn på at bekymringene PWC antydte i 2015 har slått til?

Dagens situasjon tvinger frem spørsmålet om tiden er inne for å evaluere hvilken driftsform og tilhørighet NPS skal ha i framtida? Bør det ligge inn under en så stor nasjonal enhet som NDR er, eller bør den fristilles til å bli et nasjonalt senter på lik linje med andre Nasjonale senter, slik som Stiklestad Nasjonale Kultursenter, Nasjonalmuseet og Visit Norway (Ref. Nasjonal reiselivsstrategi)? Uansett bør det Nasjonale pilegrimssenteret ha sin egen styringsdialog med departementet for å sikre satsningens framtid. Om det fristilte senteret får et kompetent styre sammensatt av representanter for de opprinnelige samarbeidsdepartementene, bør også et godt samarbeid mellom kultur, kirke, miljø og næringsaktører være ivarettatt.

Vår vurdering er at det synes nødvendig å evaluere og vurdere alternative organiserings- og finansieringsmodeller, for at den nasjonale satsningen skal sikres en bærekraftig drift framover og dermed bevare pilegrimsatsingen framover i tråd med Langtidsplanens mål om « å utvikle pilegrimsledens potensial som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt»

4.Mind the gap i Trøndelag

Prosjektet har fått tildelte midler til gjennomføring av Trøndelag Fylkeskommune. I tildelingen ble prosjektet spesielt bedt om å utdype forhold som har med Trøndelagsregionen å gjøre.

Prosjektet ble bedt om å se særskilt på

- De regionale sentrenes rolle og oppgaver i Trøndelag, og organisering av arbeidet
- Behovet for fellesgodefinansiering
- Mulighetene for økt økonomisk verdiskaping langs ledene
- Muligheter for samordning av oppgaver og effektivisering for bedre ressursutnyttelse

Oppgaver og organisering

De fire Regionale pilegrimssentrene (RPS'ene) i Trøndelag består av RPS Dovrefjell, RPS Stiklestad, RPS Smøla og RPS Trondheim. Som vist i tabell 2, har de fire sentrene ulik organisering og finansieringsform. Modellene er kanskje så forskjellige som de kunne ha blitt. Vi har en forening, et AS, én stiftelse og én fungerer som en avdeling på et museum. Ingen av sentrene har tilstrekkelige økonomiske ressurser til å utføre de prioriterte og forventede oppgavene

De fire pilegrimssentrene har både like og ulike funksjoner. Grovt sett kan man si at alle senter har en Frontstage og en Backstage funksjon. Alle har ansvar for deler av leden de representerer i sin region.

Backstage: De har ansvar for skjøtsel/rydding og merking av den fysiske leden, og for å være pådriver og koordinere utviklingen av øvrig infrastruktur på sin led, dvs. overnattingskapasitet, åpne kirker, rasteplasser, toalettfasiliteter for å nevne noen. De har også kontakt med, og gjennomfører møter, kurs og samlinger for vertskapene og frivillige som merkemannskap. De har ansvar for kontakt med og avtaler med grunneiere, nøkkelsteder på kysten, og kommunekontakter og fylkeskontakter i sin region. De deltar i møter med brukergrupper, visitselskaper, skoler, frivillige, kommersielle aktører blant en mengde andre, for å bidra til økt bruk av ledene.

Frontstage: I tillegg har RPS'ene en servicefunksjon mot pilegrimer og andre brukere av leden/leia før og mens de går/seiler. Det kan være å legge ut informasjon på nett om endring i traser, oppdatering av overnattingsteder og severdigheter, og å svare på e-post om valg av trasé og pakkesupport før folk legger i vei, til telefoner og sms'er fra Pilegrimer som har fått problemer mens de er underveis og trenger medisinsk hjelp for eksempel. Jo flere pilegrimer som går jo større jobb blir front-stage-jobben.

De fleste sentre er organisert med én senterleder som tar hele denne jobben, gjennom hele vinteren og er svært tilgjengelig gjennom sesongen, med få eller ingen mulighet til å sette inn vikar eller

stenge telefonen og ikke være tilgjengelig på e-post. Dette er den delen av jobben ved å drifte et RPS som er lik for alle sentrene.

Tre av de fire sentrene i Trøndelag er plassert på ulike pilegrimsleder som har vidt forskjellige utfordringer. Der Dovre har s utfordringer knyttet til turisme i sårbare naturmiljø, har Stiklestad utfordringer med å skaffe overnattingsplasser på to ulike trasévalg. Der er også vesentlige deler av St.Olavsleden som har sterkt behov for drenering og oppgradering av stinettet. Smøla er Trøndelags senter for Kystpilegrimsleia. Kystpilegrimsleia er en kombinasjonsled med muligheter for både en seiling og vandring. Det gir helt andre utfordringer, og muligheter, enn vandringsledene på land. RPS Trondheim har fire pilegrimsleder å forholde seg til, selv om strekningene pr led er kortere. Nidaros Pilegrimsgård er også mottakssted for pilegrimene som kommer til Trondheim, og har ansvar for koordinering av frivillige som sitter vakt i mottaket. I mottaket ønskes pilegrimene velkommen og det er der de mottar sitt Olavs brev, og der det føres statistikk over hvor Pilegrimene kommer fra, hvor langt de har vandret osv.

Behovet for fellesgodefinansiering.

Folk som ferdes i skog og mark har i stor grad de samme behovene om de går på Pilegrimsferd, er på bærtur, topptur eller annet. Skal man bare gå en kort tur er ikke behovet så stort. Da holder det kanskje med en god sti. Da tåler man å bli blaut på beina og kanskje raste i veikanten uten for store fasiliteter. Men, om man skal gå langt har man andre behov. Det mest prekære er behov for en godt tilrettelagt sti, benker, overnattingstilbud og godt merkede leder som hjelper en til å unngå unødvendige omveier underveis. I tillegg er det godt å vite at man kan spise lunsj på en tilrettelagt rasteplass, og muligheter for et varmt måltid når man kommer fram. Vi vet at muligheter for en café eller butikk der man kan handle litt er sterkt verdsatt. Det er nødvendig med vannposter med rent vann og toalettfasiliteter også. Disse kan godt være del av en gårdsbutikk, et lokalmuseum, en åpen kirke eller et samvirkelag. Alt dette er fellesgoder som alle kan benytte, uavhengig om hvilken brukergruppe man tilhører, og som det av og til kan være vanskelig for en enkelt aktør å finansiere alene. Enkelte steder, der det ikke finnes samvirkelag, cafeer og kirker og andre eksterne tilbydere, kan det være behov for etablering av disse fellesgodene alene. I Prosjektet «Tørrskodd til Nidaros» som ble finansiert av Trøndelag Fylkeskommune og gjennomført av de fire trønderske RPS'ene i 2023, er det påbegynt et arbeid som kartlegger hvor det er behov for denne form for fellesgoder. Se link: <https://www.nidarospilegrimsgard.no/side/torrsodd-til-nidaros>

Mulighetene for økt økonomisk verdiskaping langs ledene

I Spania sier de som organiserer infrastrukturen langs Caminoen at det for hver Euro som investeres i «Caminoen» til Santiago de Compostella, så får staten 7, 5 Euro igjen. I 2024 investerer de 25 millioner euro, for å sikre turismen på den fraflytningstrua spanske landsbygda. Dette er en årlig tildeling som tilsvarer 412 millioner norske kroner. Hvert år går 5-600 000 pilegrimer til Santiago. Det åpnes nye pilegrimsleder over hele verden, nettopp fordi man ser fordelen med utvikling av grønn turisme i rurale strøk. Det genererer verdifull kapital til områder som trenger dette, og frigjør kapasitet på typiske turistmål der slitasjeproblematikk er en stadig økende utfordring.

Pilegrimsturismen er i vekst over hele verden. Norge er et svært sekulært land, og mange her hjemme mangler forståelse for pilegrimsvandring som fenomen. Mange forbinder vandringen med en streng religiøs praksis, når den i dagens samfunn for svært mange mennesker slett ikke er det. Mange søker vandring som en arena å sette sin tro på prøve, for andre er den en måte å ta tiden tilbake på. De ønsker alene eller sammen med andre eventuelt en vandringskompis å

- Ha tid til å tenke de lange tankene, forstå seg selv.

- Hoppe ut av hamsterhjulet og leve en liten stund for seg selv for noen få uker.
- Møte lokal kultur, enkelhet og naturopplevelser
- Møte mennesker som søker det samme

Ord som åndelighet, spiritualitet og eksistensialisme er begreper som prøver å fange noe av det pilegrimsfenomenet er i vår moderne verden. Flere har sammenlignet det post-sekulære pilegrimsfenomenet med tradisjoner som yoga, meditasjon og andre aktiviteter som tradisjonelt har vært religiøse praksiser, men som ikke lenger bare er det.

Det økonomiske potensialet i pilegrimsvandring er enormt. I Norge har vi fremdeles små tall for antall vandrere selv om vi ikke har en fullstendig og tilstrekkelig god registrering. I år ble det registrert 1579 pilegrimer som kom fram til pilegrimsmottaket i Trondheim, vi vet at vi ikke får registrert alle. Men de 1579 vi registrerte, bidro med ca. 29 millioner kroner til lokalt næringsliv langs ledene i 2024. Det virkelige tallet pilegrimsleden stimulerer til næringslivet i Norge langs ledene er trolig vesentlig høyere. Potensialet er stort, men da må det rettes markedsføring mot de riktige målgruppene. Det er lettere å få vante vandrere og friluftslivsutøvere og ikke minst erfarne pilegrimer til å vandre nye steder, enn å få andre, som ikke har oppdaget gleden ved langvandring til å begynne med det. Dette bør markedsføringen hensynta.

Muligheter for samordning av oppgaver og effektivisering for bedre ressursutnyttelse

I dagens situasjon er det ikke mye rom for effektivisering gjennom samordninger av oppgaver mellom RPS'er. Mengden oppgaver, store avstander, lokale problemstillinger og nettverk gjør det krevende å avlaste hverandres arbeid. Det er vanskelig å tro at videre samordning av oppgaver skal kunne gjennomføres på en god, praktisk og effektiv måte.

Et attraktivt samarbeidstiltak ville vært å etablere et større regionalt prosjekt/program slik at de regionale sentrene kunne få tilgang på midler for å gjennomføre nødvendige fysiske tiltak på pilegrimsledene i Trøndelag, men at administrasjonen av prosjektet samordnes. Dermed blir det mer ressurser til de nødvendige tiltakene, og mindre tid og ressurser på rapportering og administrering av prosjektet. Et slikt prosjekt må være fleksibelt for å møte pilegrimsledens svært varierte problemstillinger i Trøndelag. Arbeidet med å realisere et slikt prosjekt/program er allerede delvis påbegynt som et samarbeid mellom RPS'ene i Trøndelag og Fylkeskommunen.

Pilegrimssentrene i Trøndelag er ulikt organisert og ulikt finansiert. Vi ønsker at de fire sentrene kan få en standardisert finansieringsmodell som møter målene satt i Langtidsplanen (2020-2037) Trøndelag fylkeskommune bør være initiativtaker for å realisere dette.

Pilegrimssenter Smøla har en god fylkeskommunal forankring i både Møre og Romsdal og i Trøndelag. Vi mener tilsvarende modell også burde gjelde for Pilegrimssenter Dovrefjell, da i samarbeid med Innlandet fylkeskommune.

På Smøla og på Stiklestad har man oppnådd en sterk kommunal og regional forankring, her er det staten som har uteblitt med midler for å oppnå den ønskede 60/20/20 fordelingen.

Gjennom arbeidet med «Mind the Gap prosjektet» ser vi at Pilegrimssenter Stiklestad har en unik forankring i vertskommunene ved at alle gir økonomiske bidrag til senteret. Ingen andre senter har et tilsvarende kommunalt eierskap. Vi vurderer det er riktig at alle berørte kommuner bidrar til de regionale senteret som koordinerer arbeidet langs ledene, og vi håper at et tilsvarende spleiselag kan realiseres for de øvrige sentrene også. Vi ønsker å be Trøndelag fylkeskommune ta initiativ til dialog

med de berørte kommunene for å få dette til. Men vi vil også påpeke at Staten bør bidra med tilskudd til alle sentrene, som forutsatt i Langtidsplanens finansieringsmodell

Konklusjon og avsluttende bemerkninger

På bakgrunn av studien/undersøkelsen som er gjennomført ser vi at de regionale pilegrimssentrene har blitt etablert på ulike tidspunkt, og at de har ulik lokal forankring og finansieringsmodell. Ingen av sentrene opplever å ha tilstrekkelig økonomi for å løse de prioriterte oppgavene, og dette skyldes at både at de statlige tilskuddene ikke blir indeksregulert, og/eller at det mangler tilskudd fra fylkeskommunalt/kommunalt nivå i. På tross av dette klarer de å ivareta oppgavene sine slik at vi nå har godt merkede vandringsleder og nettverk av nøkkelsteder, båtruter og overnattingssteder, - til sammen en sammenhengende infrastruktur for langvandring (her er frivilligheten avgjørende). Kystleden er den yngste leden, og den er godt forankret i lokalmiljøene sine.

De siste årene etter pandemien, har pilegrimene som ble registrert i pilegrimsmottaket i Trondheim lagt igjen gjennomsnittlig ca. 29 millioner kroner i langs ledene i Norge årlig. Det må understrekes at vi vet at svært mange pilegrimer og andre brukere av pilegrimsleden ikke blir fanget opp i statistikkarbeidet. Det gode arbeidet som er lagt ned har ført til at trafikken er økende og pilegrimstrenden voksende, og til tross for dette, ser vi en utflating av engasjementet fra staten siden 2016. Langtidsplanen fra 2019 beskriver ambisiøse mål for pilegrimssatsingen og viser til en fornuftig finansieringsmodell for pilegrimssentrene, som er selve navet i satsingen. Det er bekymringsfullt at dette ikke følges opp fra bevilgende myndigheter.

Vi vurderer at den manglende finansieringen fra staten over år, kan ha sammenheng med at Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) ble flyttet fra Riksantikvaren og lagt inn som en avdeling under Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR). Uansett har vi registrert en nedprioritering av oppgaver som vi mener skulle vært håndtert av NPS. Ett eksempel: en veldig viktig del av pilegrimssatsingen er markedsføringen av St. Olavsveiene i inn- og utland. Denne ressursen ble fjernet fra NPS og overført internt til NDR sin kommunikasjonsavdeling

Det nasjonale leddet er en svært viktig koordinerende enhet, og de trenger også en synliggjøring og styrking. Vi vurderer det trengs en evaluering av hvorvidt NPS fortsatt skal være organisatorisk knyttet til NDR.

Som rapporten påpeker i sine innledende kapitler, så hemmes flere senterledere i sitt arbeid av den stramme økonomien. Manglende muligheter for å sette inn vikarer, manglende utsikter til lønnsvekst osv. gjør arbeidet på pilegrimssentrene til en usikker arbeidsplass. En styrking av økonomien er nødvendig for å sikre de ansattes arbeidsvilkår.

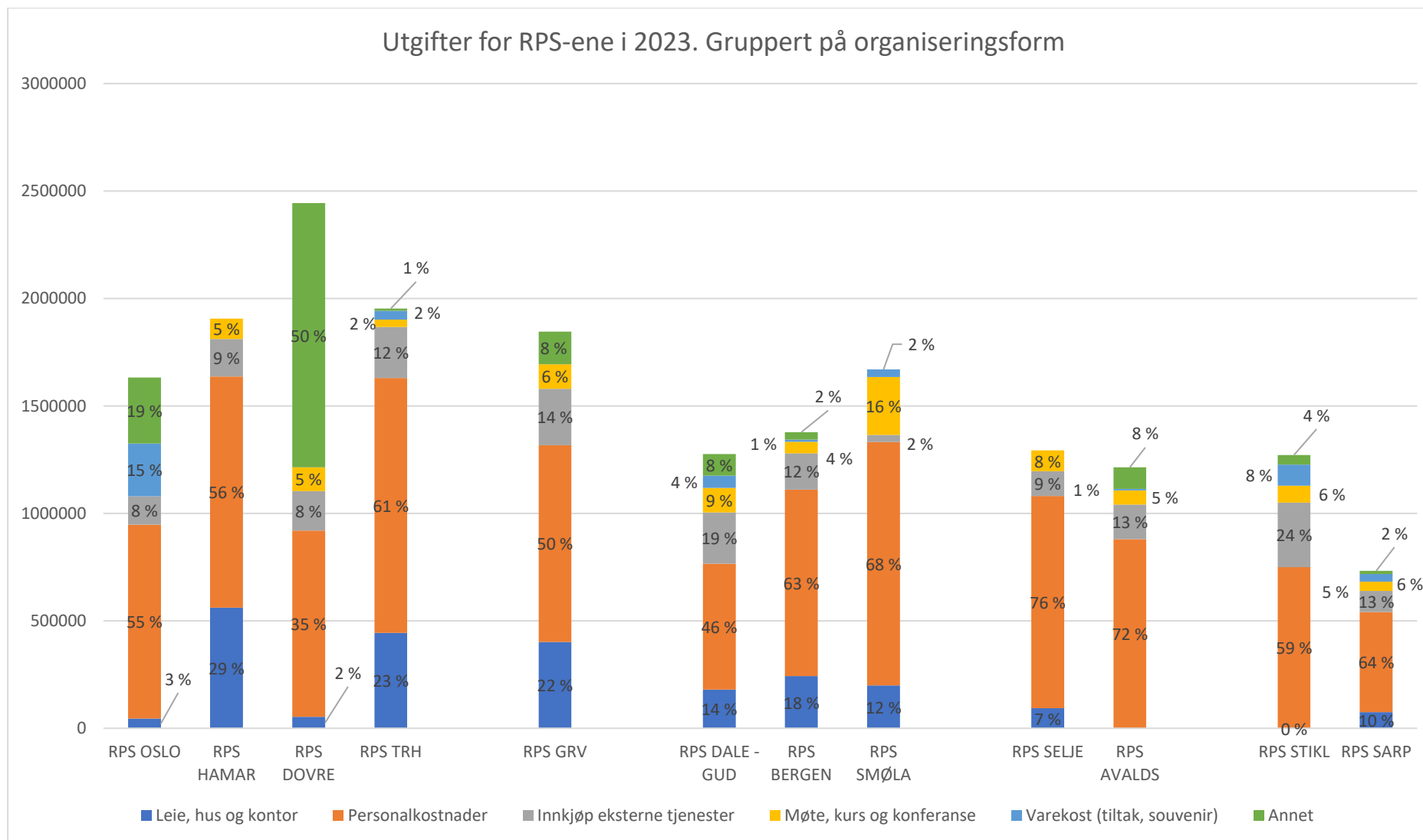
Pilegrimsledene i Trøndelag bidrar med viktige økonomiske ringvirkninger i regionen og vi vurderer at Pilegrimssatsingen bør ha sitt eget kapittel og være en egen satsing i utarbeidelsen av verdiskapningsstrategien som nå er under utarbeidelse samt i Hovedprosjektet mot nasjonaljubileet 2030.

Pilegrimsvandring er en av de få tradisjoner som har holdt seg i live siden middelalderen på tross av at innholdet i vandringen har endret seg. Utvikling av grønt reiseliv, ivaretagelse og formidling av kulturarv og tradisjoner, utvikling av unike lokalmatopplevelser og folkehelse er i dag viktigere drivere for arbeidet med ledene enn de religiøse motivasjonene. Vi mener derfor at en styrking av Pilegrimsledene i Norge og Trøndelag bør være et hovedsatsningsområde for å løse flere samfunnsutfordringer i årene framover, og særlig fram mot Nasjonaljubileet 2030.

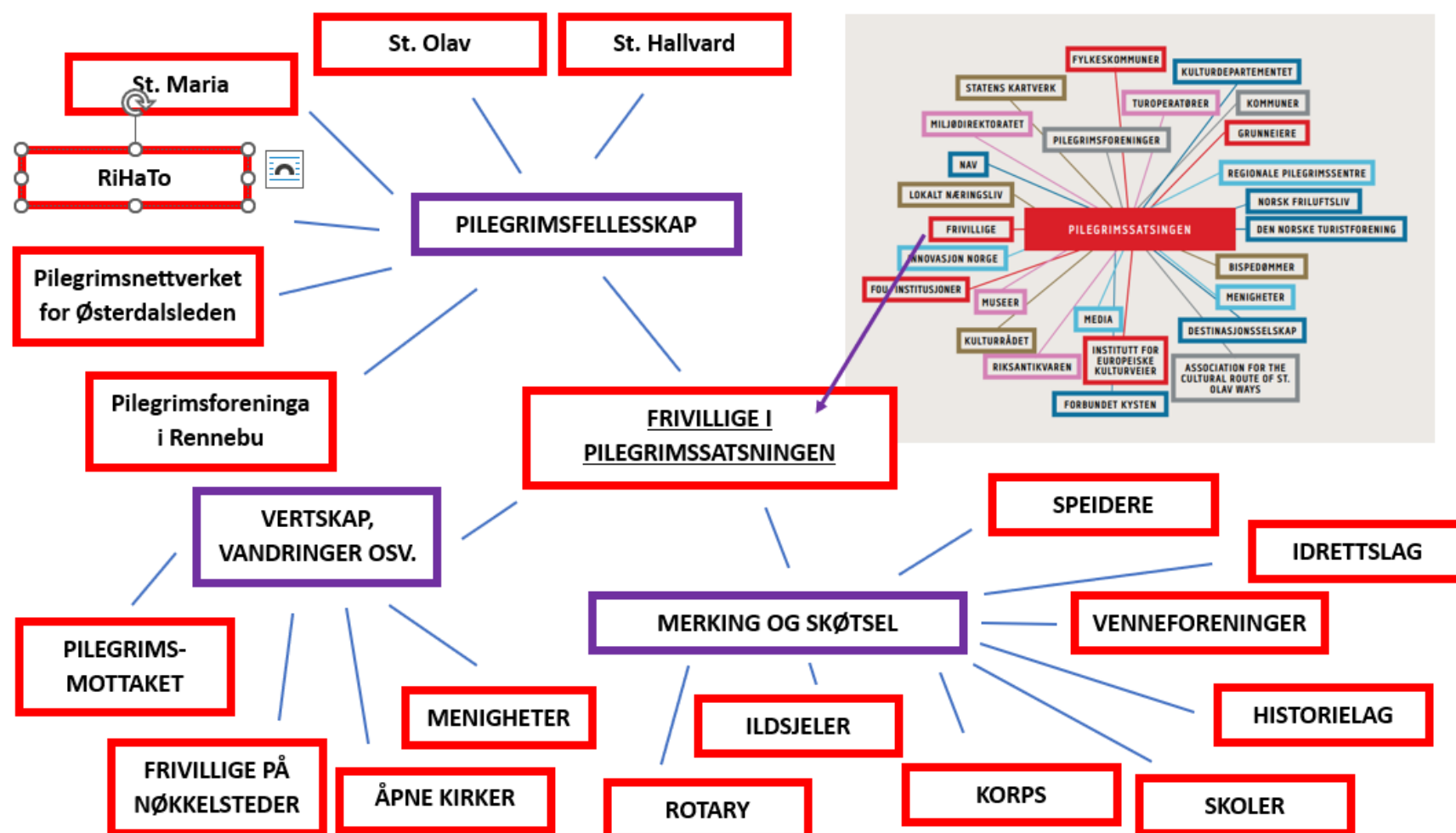
Tabeller og figurer:

Organisasjonsform	Regionalt Pilegrimssenter:	Arbeidsgiver	Stillingsprosent 2023	Pilegrimsled
Forening / Stiftelse	Oslo	Foreningen Pilegrimssenter Oslo	100%	Gudbr./Tun/Borg
	Hamar	Foreningen Pilegrimssenter Hamar	100%	Gudbr.
	Dovre fjell	Foreningen Pilegrimssenter Dovrefjell	70% pilegrimssenter, 30% prosjekt	Gudbr.
	Trondheim	Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård	100%	Gudbr, St. Olav, Østerdal, og Kystleia.
Den Norske Kirke	Granavollen	Gran Kirkelige fellesråd	100%	Gudbr.
Avdeling i Museum	Dale – Gudbrand	Gudbrandsdalsmusea AS	90% pilegrimsenter 10%Museum	Gudbr.
	Bergen	Stiftelsen bymuseet Bergen	100%	Kyst
	Smøla	Nordmøremusea AS	100%	Kyst
Tjeneste i kommune	Avaldsnes	Karmøy Kommune	100%	Kyst
	Selje	Stad Kommune	100%	Kyst
Aksjeselskap	Stiklestad	Stiklestad pilegrimssenter AS	80%	St. Olav
	Borgleden	Borgleden Pilegrimssenter AS	80%	Borg

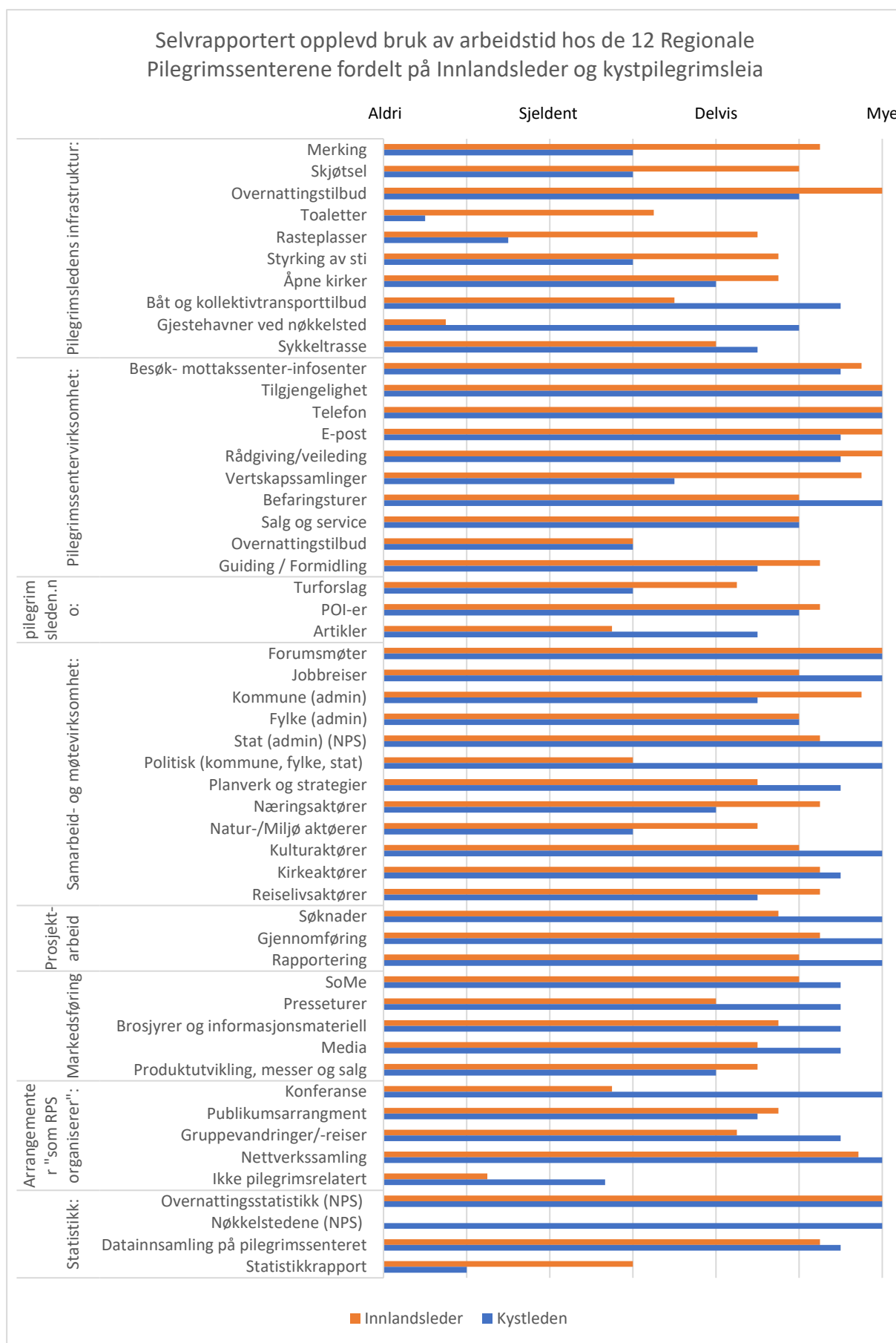
Tabell 2 - RPS-ene har stor variasjon i Organiseringsform, nettverkstilørighet og stillingsgard. Kompleksiteten i pilegrimsnettverket gjør det vanskelig for eksterne aktører å orientere seg om pilegrimsarbeidet, og hindrer NPS i å styre satsningen direkte.

Figur 2 - Tildelingene til RPS-ene blir i stor grad brukt til personalkostnader og husleie. RPS-ene har små rammer til å finansiere tiltak på ledene selv. Prosjekter (annet) brukes for å finansiere større og mindre tiltak. Manglende egenkapital gjør det vanskelig og tidkrevende å møte kravene om delfinansiering av slike prosjekter. Avhengighet av prosjekter gjør arbeidsforholdene usikker og krevende å stå i (I 2023 hadde pilegrimssenter Dovrefjell 1 677 000 i prosjektinntekter og -utgifter).

Figur 3 - Pilegrimsledene er arena for svært mye frivillige krefter. RPS-ene kartla hele 11 411 arbeidstimer av frivillige langs pilegrimsledene i 2023. Fremdeles er det ingen tvil om at dette er en grov underrapportering av det faktiske årlige frivillige bidraget til pilegrimsledene.

Tabell 3 - RPS-ene rapporterer høy tidsbruk på samtlige arbeidsoppgaver.